



77-501623

Bence İstanbul, kuleler kenti... Ama bu kulelerin arasında yalnız Kızkulesi, tek başına İstanbul'un simgesi olabilecek denli kişilik sahibi! Kızkulesi demek İstanbul demek... Keşke İstanbul'un logosu Kızkulesi olsaydı.

Boğaz Girişindeki Efsaneler Yumağı: Kızkulesi

Çocukken birbirimize bilmeceler sorardık. En sık sorduklarımızın başında, "Bir küçücük fiçicik, İçi dolu turşucuk?" gelirdi. Bilmeyenleri merak içinde bırakmamak için, hemen şimdiden bu "içi dolu turşucuk"un "limon" olduğunu haber vereyim.

Geçenlerde her zaman olduğu gibi yine vapurla Kadıköy'e geçiyordum. Kızkulesi'ni görünce, nereden geldiye aklıma, bu limon bilmecesi geldi. Bu tarihî kulenin limona benzer bir yanı yoktu elbette, ama yine de onunla bu limon bilmecesi arasında bir benzer-

lik kurmaktan kendimi alamadım.

Kızkulesi aslında küçücük bir şey... Üstelik, Galata ve Beyazıt Kulelerinin yanında cüce kalacak denli de kısa... Ama hakkında yüzlerce yıldır anlatılan efsaneler, dolaşan söylentiler o kadar çok ki, şaşmamak elde değil!

Her zaman olduğu gibi, Kızkulesi'nin de geçmişini eşelediğiniz zaman işin içine, masallar, efsaneler karı-

şıyor. Karışınca da, yazılıp anlatılanların ne kadarı gerçek, ne kadarı uydurma, anlayamıyorum. Olusun, masal da olsa, efsane de olsa, anlatmak-

Özlemin Tadı Başkadır



Eser Tutel

ta da, dinletmekte de yarar var...

En güzellerinden biri Kazasker Yesarizade Mustafa İzzet Efendi'nin anlattıkları...

Kendisi Sultan II. Mahmud döneminin ünlülerinden... Ayrıca da hem bestekâr, hem hattat, hem de sohbetine doyumlamayan bir devlet adamı...

Hazret bir ramazan günü Üsküdar'daki bir yakınına iftara gitmek için kayıkla karşı kıyıya geçmek istemiş... Ama zaten bozuk olan hava yolda daha da bozmuş... Lodos dalgaları dağlara çıkacak denli azmış... Kızkulesi'nin önüne vardıkları zaman iftar topu patlamasın mı! Hem acıkmış, hem de tütün tiryakisi olduğu için bir an önce çubuğunu yakmak için sabırsızlanmaktaymış! Çubuğu, kavı elinde... Dev bir dalga kayığı göklere çıkartınca, hazret bu fırsatı kaçırmamış, hemen uzanıp Kızkulesi'nin tepesindeki fenerin kapağını açarak içindeki alevi tutarak çubuğunu yakivermiş!

Böylesi bir abartmaya, doğrusu sevgili Evliya Çelebi'nin "Seyahatname"sinde bile ender rastlanır!

Kızkulesi, Üsküdar ile Salacak'ın arasında kıyıdan 180 metre kadar açıktaki bir kayalığın üstünde yer alan sevimli bir kule yavrusu... Kayalık ile Salacak kıyısı arasında deniz 3-8 m. derinlikte... Bu aradan Boğaz suları öylesine hızlı akmakta ki, acemi kayıkçıların sert havalarda kıyıya sürüklenerek kayalara çarpıp parçalanmaları işten bile değil! Tevekkeli denizciler bu akıntıya "Katildere Akıntısı" dememişler!

Eski kitaplara göre Kızkulesi'nin üstünde bulunduğu yerde, çok,

ama çok eskiden Üsküdar kıyısının sivri bir çıkıntısı varmış. Dalgalar zamanla bu çıkıntıyı döve döve ortasından ayırarak ucunu kıyıdan kopartmışlar. Böylece adacık biçimine gelen bu döküntü kayalık, uzaktan pek belli olmuyor ama, bir dönümden daha büyük (1255 m²). Kulenin yüksekliği ise, tepesindeki direğin ucunda 40 metreyi bulmakta...

Kızkulesi'nin 2500 yıllık bir geçmişi var. Ama dediğim gibi, hakkında söylenen yazılanların pek çoğu birer efsane olmanın pek ileri gitmiyor. Yanlış da olsa bu kayalıkla ilgili en eski kayıtlar, 2000 yıl kadar önce ünlü Romalı şair Ovidius'un kaleminden çıkmış.

Mitolojide yer alan acıklı bir aşk öyküsü, Çanakkale Boğazı'nda geçmesine karşın, her nasılsa, yanlışlıkla olsa gerek, Kızkulesi'nde geçmiş gibi kaydedilmiş:

Abydos'lu genç ve yakışıklı Leandros, Sestos'taki Afrodit Tapınağı'nın genç ve güzel rahibesi Hero'ya gönül vermiş... Genç rahibe de onun için yanıp tutuşuyormuş... Aşk bu! Ferman dinler mi hiç! Genç adam her gece denize atlıyor, sevgilisiyle birlikte olmak için karşı kıyıya yüzüyormuş... Genç kız da yolunu bulması için ona bir fener yakıyor, bulunduğu yeri belli ediyormuş... Ama bir gece, şiddetli rüzgardan fener sönmüştü! Fener sönmüştü de Leandros karanlıkta yolunu bulamayıp azgın dalgaların arasında kaybolmuş, gitmiş! Ertesi sabah âşğının cansız vücudunun kayalara vurduğunu gören Hero da çılgına dönüp kendini sulara bırakarak intihar etmiş!



Kızkulesi İstanbul'un İodosunda da poyrazında da bir başka güzeldir.

Aslında Abydos denen yer, Çanakkale Boğazı'nın güney kıyısında Nâra Burnu'nun doğusunda... Sestos da kuzey kıyısında Akbaş Koyu'nun yanbaşıında... 1700'lü yıllarda, bu efsaneyi kaleme alan yazarın biri, yanlışlık sonucu mitolojideki bu acıklı aşk öyküsünü İstanbul'daki Kızkulesi'ne yamay-vermiş! Sanki yakışıklı Leandros, sevgilisini görmeye Salacak kıyısından denize atlıyormuş da Kızkulesi'ne yüzüyormuş gibi... Bu nedenle Kızkulesi'nin adı bazı Batı dillerine Leandros Kulesi olarak geçmiştir. İngilizce'deki adı ise genç kız kulesi anlamına, "Maiden's Tower".

Kızkulesi'yle ilgili bir efsane daha var, ama bu öncekinin aksine, Doğu kökenli...

Padişahın ya da Bizans imparatorlarından birinin çok sevdiği, çok da güzel bir kızı varmış... Babası onu herkesten kıskanır ve de kötü gözlerden uzak tutmaya çalışmış...

Bir gün, kâhinin biri, bu güzel kıza onsekiz yaşına varmadan bir yılının ısıracığı ve kızın bu biçimde öleceği kehanetinde bulunmuş... Ne yapsın zavallı babası? Çaresiz kalarak kızını Kızkulesi'ne yerleştirerek yılanlardan uzak tutmaya çalışmış... Ama hain bir yılan, genç kıza götürülmek üzere hazırlanan yiyeceklerin arasındaki bir üzüm sepetine gizlenivermiş. Kızkulesi'ne varınca da sepetten çıkararak zavallı kızcağızı ısırması ve zehirini akıtarak onu öldürüvermiş! Böylece, kâhinin kehaneti doğru çıkmış!

Bunca masalın, efsanenin anlatıldığı böyle bir yerde Evliya Çelebi'miz de iki satır lâf etmesin, olur mu hiç! "Seyahatname"sinde, bu kayalığın karadan bir ok menzili mesafesinde olduğunu, içinde dizdarlarıyla 100 muhafızı bulunduğunu kaydediyor. Kulenin 40 tane de

balyemez topu varmış... Yazdığına göre, Battal Gazi bu kıyılara geleerek burada yedi yıl kalmış, tüm çevreyi bağlık bahçelik bir yeryüzü cenneti durumuna getirmiş.

Battal Gazi mi kim? Adı efsaneleşmiş ünlü bir Arap kumandanı! Harun Reşid'in ordusuyla İstanbul'u kuşatmaya gelen bu büyük kumandanın da Kızkulesi'yle ilgili bir aşk macerası var!

Arap ordusunun, İstanbul'u kuşatmasından sonuç alamayınca geri çekilip bu taraflardan uzaklaşmasına karşın, Battal Gazi onlarla gitmemiş, aksine kendisine bağlı askerlerle Üsküdar taraflarına yerleşerek bir süre daha burada kalmış. Bu arada, nasıl olmuşsa olmuş, tekfurun kızına âşık olmuş! Babası da ondan koruyabilmek için kızını tutup Kızkulesi'nin bulunduğu yerdeki kayalığa yaptırttığı kuleye kapatmış. Ama Battal Gazi, yanındaki tepeden ırnağa silahlı 700 askeriyile bir gece ansızın Kızkulesi'ni basarak hem tekfurun güzel kızını ele geçirmiş, hem de göz kamaştırıcı hazinesini!

İsterseniz efsaneleri, masalları, rivayetleri, kehanetleri bir tarafa bırakalım da biraz Kızkulesi'nin tarihine göz atalım.

•Atinalı general Alkibiades'in, MÖ 411'de, bugün Kızkulesi'nin yer aldığı kayalığın üstüne, gelip geçen gemilerden vergi almakla görevli askerleri için bir bina yaptırdığı biliniyor.

•Bizans İmparatoru Manuel Komnenos da 1100'lü yıllarda buraya bir savunma kalesi yaptırmış. Bununla da kalmamış, yabancı ge-

milerin ellerini kollarını sallaya sallaya Boğaz'dan içeri girmelerini önlemek amacıyla Sarayburnu'ndaki Mangana Manastırı ile bu kale arasına kalın bir de zincir çekirmiş. Bunun uzak iki yer arasında zinciri suyun yüzeyinde tutabilmek için, kısa aralıklarla ahşap sallara bağlatmış olması pekala düşünülebilir.

•Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethettikten sonra ilk yaptığı işlerden biri, bu kaleyi yıktırıp yerine daha büyük, daha sağlam ahşap bir kale inşa ettirmek olmuş. Yabancı gemilerin geçmesini önlemek amacıyla da çevresine toprak yerleştirmiş.

•1510'daki büyük İstanbul depreminde ciddi hasar gören bu kalenin hemen onarılması gerekmiş. Ama bu onarımı yapmak o günlerde tahtta olan Sultan II. Bayezid'e değil de, kendinden sonra tahta çıkan oğlu Yavuz Sultan Selim'e nasip olmuş. Bu arada, gemilere yol göstermesi amacıyla kuleye bir de fener yerleştirilmiş.

Ermeni tarihçi ve coğrafyacı İnciciyan, kule ile Asya kıyısı arasında çok öncelardan kalma, denizin altından 100 adım uzunluğunda bir tünel bulunduğunu yazıyor. Ayrıca da, bir zamanlar, burada, kayalık ile kıyı arasında mendirek gibi bir duvar bulunduğuna dikkat çekiyor! Ama, yıllar sonra Kanuni Sultan Süleyman bu duvarı yıktırıp taşlarını başka yerlerde kullanırmış. Böylece mendireğin arkasındaki küçük liman da ortadan kalkmış.

Dönem, Lale Devri yılları... Yıl, 1719... Fenerden çıkan bir yangın kuleyi yakınca, dönemin sadraza-

mı Nevşehirli Damat İbrahim Paşa, yerine yenisini yaptırmakla kalmamış, kubbesini kurşunla bir güzel örtürdükten başka bir de çevresine camlı bir köşk eklettirmiş.

Kızkulesi'nin yıllarca hapisane olarak da kullanıldığı biliniyor: Sultan I. Mahmut, idam ettirmeden önce Kızlarağası Beşir Ağa'yı önce buraya hapsedirmiş! Sultan III. Osman da Hekimoğlu Ali Paşa'yı Kıbrıs'a sürdürmeden önce bir süre burada hapis tutmuş! Ama tüm bunlar olup biterken, kule, geceleri gemilere yol göstermek görevini yerine getirmekten geri kalmamış.

•1830'daki büyük kolera salgınında karantina olarak kullanıldığını gördüğümüz kule bugünkü biçimini Sultan II. Mahmut'un döneminde almış.

•Kırım Savaşı'ndan hemen sonra, 1857'de bir Fransız şirketi Boğaz'a o zamana göre modern deniz fenerlerini yaparken, bir tane de Kızkulesi'ne yerleştirmeyi ihmal etmemiş. Kule böylece Fenerler İdaresi'ne bırakılmış. Bu fener 1920'de kendiliğinden çakan daha modern bir yenisiyle değiştirilmiş. Günümüzde üç saniye aralıklarla çakararak gemicilere yol gösteriyor. Işığı belli bir açıdan beyaz, belli bir açıdan da kırmızı olarak gözüküyor...

•1944'te Limanlar İdaresi'nin Fenerler ve Tahliye Şefliği'ne bağlanan kulenin duvarına 1946 yılında Amerikan donanmasının en büyük savaş gemilerinden Missouri'nin limanımıza geleceğine yakın, "Yankee"lere hoş görün-

mek için kocaman harflerle bir "Welcome Missouri" diye yazıldığını çok iyi anımsıyorum.

•1964'te, gazetelerde Milli Savunma Bakanlığı'nın kuleyi Ulaştırma Bakanlığı'ndan istediğini okuduk. 1966'da Deniz Kuvvetleri Komutanlığı tarafından onarılan kule böylece Boğaz Kumandanlığı'na bağlı hem mayın gözetleme, hem de radar istasyonu oldu.

1982'ye gelindiğinde Kızkule-



Kızkulesi 1946 baharında Amerikan savaş gemisi Missouri'yi karşılıyor.

si'nin yeniden Ulaştırma Bakanlığı'na bağlı Denizcilik Bankası'na geçtiğini görüyoruz. Radar ve gözetleme merkezi olarak yararlanılan kulenin bir bölümüne de gemilerdeki her türden hasarat ile fanelerin yok edilmesinde kullandıkları siyanür gazı tüpleri depo edildiğini okuyunca şaşık kaldık! Siyanür gazı, çok güçlü bir zehir! En

küçük bir sızıntının burada çalışanların yaşamlarını tehlikeye atması an meselesi! Bereket 1992'de siyanürleri bir başka yere naklettiler de bu tehlike ortadan kalkmış oldu. Zaten o yıl da yine gazetelerde Kızkulesi'nin özel sektöre devredildiğini öğrendik.

Sevgili Kızkulesi bugün, restoranıyla, kafesiyle halka açık... Özellikle yaz günleri Ortaköy'den ya da Salacak'taki küçük iskeleden kalan motorlarla kuleye rahatça gidip dönmek olanaklı... Eskiden üç, beş görevliden başkasının ayak basmadığı bu sevimli kule bugün İstanbul'u değişik bir açıdan seyretmeye gelenlere hizmet veriyor... Yaz aylarının en bunaltıcı günlerinde bile püfür püfür esen bir poyrazla serinleyerek İstanbul'u seyretmeyi kim istemez!

Bence İstanbul, kuleler kenti... Ama bu kulelerin arasında yalnız Kızkulesi, tek başına İstanbul'un simgesi olabilecek denli kişilik sahibi! Kızkulesi demek İstanbul demek... Keşke İstanbul'un logosu Kızkulesi olsaydı.

Kızkulesi hakkında yayımlanmış

yapıtları, basılmış yazıları, çekilmiş fotoğrafları arşivinde toplayarak bir de gerçekten çok geniş kapsamlı bir kitap yazıp yayımlayan Y. Mimar Ümit Elgin de aynı görüşte...

Rüzgarda dalgalanan o kocaman bayrağıyla ne kadar da cana yakın! Meğer bu bayrak İstanbul'un lodosunda, poyrazında, kiblesinde, karayelinde durmadan çıpınmaktan onbeş günde eskiyip kullanılmaz duruma geliyormuş!

Bakin, ressam-şair Bedri Rahmi Eyüboğlu, söz Kızkulesi'nden açılınca neler diyor:

*"İstanbul deyince aklıma
kuleler gelir
Ne zaman birinin resmini
yapsam öteki kıskanır
Ama Kızkulesi'nin aklı olsa
Galata Kulesi'ne varır
Bir sürü çocukları olur!"*

Sahiden olur mu dersiniz? Olursa kim bilir ne sevimli şeyler olur! Kızkulesi gerçekten küçücük bir fiçicik...

Ama efsaneleri, masalları, rivayetleri, kehanelerleriyle de dopdolu bir turşucuk!•

EserTutel@butundunya.com.tr



Kızkulesi'ne Nasıl Gidilir?

Kızkulesi yaz-kış tüm yıl (pazartesi hariç dışın-da) 12:00-19:00 saatleri arasında halkın ziyaretine açık bulunuyor. Ortaköy'den 13:00, 15:00, 17:00. Salacak'tan da 12:00-19:00 saatleri arasında her 15 dakikada bir devamlı motor servisi var. Geceleri alt kattaki büyük restoranda 23:00'e dek canlı müzik eşliğinde yemek yenilebiliyor. Motora binerken gidiş-dönüş için 4,5 milyon lira ödeniyor. Kulede ikram edilen "hoşgeldiniz çayı"nın içmenin bir başka keyfi var. •

